ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 3ης Ιουνίου 2010 *

Στην υπόθεση C-258/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Hoge Raad der Nederlanden (Κάτω Χώρες) με απόφαση της 13ης Ιουνίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Ιουνίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Ladbrokes Betting & Gaming Ltd,

Ladbrokes International Ltd,

κατά

Stichting de Nationale Sporttotalisator,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, P. Lindh, A. Rosas, U. Lõhmus και A. Arabadjiev, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Y. Bot
γραμματέας: R. Şereş, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Νοεμβρίου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι Ladbrokes Betting & Gaming Ltd και Ladbrokes International Ltd, εκπροσωπούμενες από τους W. Hoyng, και M. Meulenbelt, advocaten, ενεργούντες κατ' εντολήν των S. Kon και M. Evans, solicitors,

— η Stichting de Nationale Sporttotalisator, εκπροσωπούμενη από τους E. Pijnacker Hordijk, J. van Manen και M. van Wissen, advocaten,

— η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Wissels καθώς και από τους M. de Grave και Y. de Vries,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Hubert και L. Van den Broeck, επικουρούμενες από τον P. Vlaemminck, advocaat,

— η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Bering Liisberg και τη V. Pasternak Jørgensen,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Lumma και B. Klein,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Α. Σαμώνη-Ράντου, Ο. Πατσοπούλου και Μ. Τασσοπούλου,

— η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον F. Díez Moreno,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer,

— η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την A. Guimaraes-Purokoski,

— η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον P. Wennerås και την K. Moe Winther,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους E. Traversa, A. Nijenhuis και S. Noë,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Δεκεμβρίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 49 ΕΚ.

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Stichting de Nationale Sporttotalisator, ιδρύματος ολλανδικού δικαίου (στο εξής: De Lotto), και των εταιριών Ladbrokes Betting & Gaming Ltd και Ladbrokes International Ltd, εγκατεστημένων στο Ηνωμένο Βασίλειο (στο εξής: εταιρίες Ladbrokes), με αντικείμενο την ενδεχόμενη παράνομη δραστηριότητα των τελευταίων στην ολλανδική αγορά τυχερών παιγνίων.

Το νομικό πλαίσιο

3 Το άρθρο 1 του νόμου για τα τυχερά παίγνια (Wet op de kansspelen, στο εξής: Wok) ορίζει:

«Τηρουμένων των διατάξεων του τίτλου του Va, απαγορεύεται:

a) η παροχή της δυνατότητας διεκδικήσεως βραβείων σε χρήμα ή σε είδος, αν ο καθορισμός των νικητών γίνεται με τυχαίο τρόπο επί του οποίου οι παίκτες γενικά δεν μπορούν να έχουν καθοριστική επίδραση, εκτός αν χορηγηθεί σχετική άδεια σύμφωνα με τον παρόντα νόμο·

b) η χωρίς άδεια βάσει του παρόντος νόμου διαφήμιση της συμμετοχής είτε σε εκδήλωση κατά το στοιχείο a είτε σε ανάλογη εκδήλωση εκτός της ημεδαπής αλλά στην Ευρώπη ή η κατοχή, σε απόθεμα, έγγραφου υλικού για δημοσίευση ή διάδοση του ότι είναι δυνατή μια τέτοια συμμετοχή· […].»

4 Το άρθρο 16 του Wok προβλέπει τα εξής:

«1. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης και ο Υπουργός Συνθηκών Διαβιώσεως, Δημόσιας Υγείας και Πολιτισμού δύνανται να χορηγήσουν σε νομικό πρόσωπο με πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα άδεια, διάρκειας που οι ίδιοι καθορίζουν, για την οργάνωση αθλητικών στοιχημάτων, με σκοπό την προαγωγή των συμφερόντων κοινωφελών οργανισμών, και ιδίως στον τομέα του αθλητισμού και της φυσικής αγωγής, του πολιτισμού, των κοινωνικών έργων και της δημόσιας υγείας.

2. Τα έσοδα από τη διοργάνωση στοιχημάτων […] διατίθενται στα συμφέροντα που το νομικό πρόσωπο σκοπεύει να εξυπηρετήσει με την διοργάνωση και τη διαχείριση αθλητικών στοιχημάτων

3. Τουλάχιστον 47,5 % των συνολικών εσόδων από τυχερά παιχνίδια που οργανώνονται δυνάμει του παρόντος τίτλου και του τίτλου IVa και υπολογίζονται στη βάση ενός ημερολογιακού έτους, προορίζονται για τη διανομή των κερδών. […]»

5 Το άρθρο 21 του Wok ορίζει:

«1. Οι Υπουργοί τους οποίους αφορά το άρθρο 16 συνοδεύουν με ορισμένους όρους την άδεια οργανώσεως αθλητικών στοιχημάτων.

2. Οι όροι αυτοί αφορούν ιδίως:

a. τον αριθμό των προς διοργάνωση στοιχημάτων·

b. τον τρόπο αναδείξεως των αποτελεσμάτων και τον μηχανισμό καθορισμού των βραβείων·

c. τη διαχείριση και την κάλυψη του οργανωτικού κόστους·

d. τη διάθεση των εσόδων που προκύπτουν από τα διοργανωθέντα στοιχήματα·

e. το καταστατικό και τον κανονισμό του νομικού προσώπου·

f. τον έλεγχο τηρήσεως της νομοθεσίας από τις δημόσιες αρχές·

g. την παρουσίαση και τη δημοσίευση από το νομικό πρόσωπο των δραστηριοτήτων και των οικονομικών αποτελεσμάτων αυτών ανά έτος.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

6 Η ολλανδική νομοθεσία περί τυχερών παιγνίων βασίζεται σε ένα σύστημα αποκλειστικών αδειών, κατά το οποίο, αφενός, απαγορεύεται η οργάνωση και η διαφήμιση τυχερών παιγνίων, εκτός αν έχει χορηγηθεί διοικητική άδεια προς τούτο, και, αφετέρου, οι εθνικές αρχές χορηγούν αποκλειστικώς μία άδεια ανά κατηγορία επιτρεπόμενων παιγνίων.

7 Από τη δικογραφία της υποθέσεως της κύριας δίκης που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο από το αιτούν δικαστήριο, προκύπτει ότι δεν υπάρχει καμία δυνατότητα προσφοράς, με διαδραστικό τρόπο, τυχερών παιγνίων μέσω διαδικτύου στις Κάτω Χώρες.

8 Το De Lotto είναι ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που έχει άδεια για τη διοργάνωση αθλητικών στοιχημάτων, loto και παιγνίων με αριθμούς. Καταστατικός σκοπός του είναι η συλλογή πόρων για την οργάνωση τυχερών παιγνίων και η διανομή των πόρων σε κοινωφελείς φορείς που δραστηριοποιούνται ειδικότερα στους τομείς του αθλητισμού, της σωματικής αγωγής, της κοινωνικής ευημερίας, της δημόσιας υγείας και του πολιτισμού.

9 Οι εταιρίες Ladbrokes δραστηριοποιούνται στον τομέα της διοργανώσεως αθλητικών στοιχημάτων και είναι γνωστές ιδίως για τις δραστηριότητες τους στον τομέα των στοιχημάτων με προκαθορισμένη απόδοση («bookmaking»). Στον ιστότοπό τους στο διαδίκτυο, προτείνουν διάφορα τυχερά παίγνια, τα οποία σχετίζονται κατά βάση με αθλήματα. Παρέχουν επίσης τη δυνατότητα συμμετοχής σε στοιχήματα που αυτές οργανώνουν μέσω ενός δωρεάν τηλεφωνικού αριθμού. Οι εν λόγω εταιρίες δεν ασκούν φυσικώς καμία δραστηριότητα στο ολλανδικό έδαφος.

10 Προσάπτοντας στις εταιρίες Ladbrokes ότι προσφέρουν μέσω διαδικτύου τυχερά παίγνια σε κατοίκους των Κάτω Χωρών, για τα οποία δεν έχουν την απαιτούμενη κατά τον Wok άδεια, το De Lotto κατέθεσε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων ενώπιον του Rechtbank Arnhem (πρωτοδικείου του Arnhem), προκειμένου να υποχρεωθούν οι εταιρίες αυτές να παύσουν τη δραστηριότητα αυτή.

11 Με την από 27 Ιανουαρίου 2003 απόφαση, το δικαστήριο των ασφαλιστικών μέτρων έκανε δεκτή την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων και υποχρέωσε τις εταιρίες Ladbrokes να αποκλείσουν την πρόσβαση των κατοίκων των Κάτω Χωρών στον ιστότοπό τους στο διαδίκτυο και να αποκλείσουν τη δυνατότητα αυτών να συμμετέχουν από τηλεφώνου σε στοιχήματα. Τα ως άνω μέτρα επικύρωσαν οι αποφάσεις του Gerechtshof te Arnhem (εφετείου του Arnhem) και του Hoge Raad der Nederlanden (ακυρωτικού δικαστηρίου) της 2ας Σεπτεμβρίου 2003 και της 18ης Φεβρουαρίου 2005 αντιστοίχως.

12 Στις 21 Φεβρουαρίου 2003, το De Lotto ενήγαγε επίσης τις εταιρίες Ladbrokes, σε δίκη επί της κύριας υποθέσεως, ενώπιον του Rechtbank Arnhem. Στην αγωγή του το De Lotto ζήτησε την επικύρωση των περιοριστικών μέτρων που διέταξε το δικαστήριο των ασφαλιστικών μέτρων στις εν λόγω εταιρίες. Με την από 31 Αυγούστου 2005 απόφαση, το εν λόγω δικαστήριο, αποφαινόμενο επί της αγωγής που άσκησε ενώπιόν του το De Lotto, την έκανε δεκτή, επιβάλλοντας στις εταιρίες αυτές, με την απειλή χρηματικής ποινής, την υποχρέωση να λάβουν μέτρα αποκλεισμού της μέσω διαδικτύου ή από τηλεφώνου προσβάσεως των κατοίκων των Κάτω Χωρών στα τυχερά παίγνια. Επειδή την απόφαση αυτή επικύρωσε το Gerechtshof te Arnhem με την από 17 Οκτωβρίου 2006 απόφασή του, οι εταιρίες Ladbrokes υπέβαλαν αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

13 Εκτιμώντας ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης είναι αναγκαία για την επίλυση της ενώπιόν του διαφοράς, το Hoge Raad der Nederlanden αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατά πόσο η αποβλέπουσα στη χαλιναγώγηση της επιθυμίας για τυχερά παίγνια εθνική περιοριστική πολιτική στον τομέα των τυχερών παιγνίων, η οποία πράγματι συμβάλλει στο να επιτευχθούν οι σκοποί της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως, ήτοι ο περιορισμός της εξαρτήσεως από τα στοιχήματα και η καταπολέμηση της απάτης, καθόσον χάρη στη νομοθετικώς πλαισιωμένη προσφορά τυχερών παιγνίων, τα στοιχήματα εξακολουθούν να έχουν (πολύ) μικρότερη έκταση έναντι αυτής που θα είχαν χωρίς το εθνικό ρυθμιστικό πλαίσιο, πληροί τη διατυπωμένη στη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, και ειδικότερα στην απόφαση της 6ης Νοεμβρίου 2003, C-243/01, Gambelli [κ.λπ.] (Συλλογή 2003, σ. I-13031), προϋπόθεση να περιορίζει κατά συνεπή και συστηματικό τρόπο τις σχετικές με στοιχήματα δραστηριότητες, μολονότι επιτρέπεται στον/στους κάτοχο/κατόχους άδειας να καθιστά/καθιστούν ελκυστική την από μέρους του/τους προσφορά τυχερών παιγνίων εισάγοντας νέα παίγνια, προσφεύγοντας σε διαφημίσεις προκειμένου να επιστήσουν την προσοχή του ευρέος κοινού στην προσφορά και συγκρατώντας κατά τον τρόπο αυτό τους (δυνητικούς) παίκτες από την παράνομη προσφορά τυχερών παιγνίων (βλ. την απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Μαρτίου 2007, C-338/04, C-359/04 και C-360/04, Placanica [κ.λπ.], Συλλογή 2007, σ. I-1891, σκέψη 55 προς το τέλος);

2) α) Κατά πόσο οφείλει ο εθνικός δικαστής, αν γίνει δεκτό ότι εθνική ρύθμιση περί της πολιτικής των τυχερών παιγνίων είναι συμβατή με το άρθρο 49 ΕΚ, κατά την εφαρμογή της εν λόγω ρυθμίσεως σε συγκεκριμένες περιπτώσεις να εξετάζει πάντοτε αν καθαυτό το μέτρο που πρέπει να ληφθεί, όπως η υποχρέωση να καταστεί, μέσω διαθέσιμου προς τούτο λογισμικού, μη προσβάσιμος από τους κατοίκους του εν λόγω κράτους μέλους ιστότοπος που αποσκοπεί στη συμμετοχή των κατοίκων του συγκεκριμένου κράτους μέλους σε τυχερά παίγνια που προσφέρονται στον ιστότοπο αυτό, πληροί υπό τις συγκεκριμένες εν προκειμένω συνθήκες την προϋπόθεση να ανταποκρίνεται πραγματικά στους προβαλλόμενους για τη δικαιολόγηση της εθνικής ρυθμίσεως σκοπούς και αν ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ο οποίος απορρέει από τη ρύθμιση αυτή και από την εφαρμογή της δεν είναι, λαμβανομένων υπόψη των σκοπών αυτών, δυσανάλογος;

β) Έχει σημασία για την απάντηση στο ερώτημα 2α αν το μέτρο που πρέπει να ληφθεί δεν ζητείται και δεν επιβάλλεται για τη διασφάλιση της τηρήσεως της εθνικής νομοθεσίας από τις δημόσιες αρχές, αλλά ζητείται σε πολιτική δίκη, στο πλαίσιο της οποίας διοργανωτής τυχερών παιγνίων που ενεργεί με την απαιτούμενη άδεια ζητεί να διαταχθεί το μέτρο αυτό επικαλούμενος σε βάρος του αδικοπραξία, η οποία συνίσταται στο ότι ο αντίδικος παρέβη τη σχετική εθνική ρύθμιση αποκτώντας αθέμιτο πλεονέκτημα σε βάρος του διαδίκου ο οποίος ενεργεί με την απαιτούμενη άδεια;

3) Έχει το άρθρο 49 ΕΚ την έννοια ότι η εφαρμογή του άρθρου αυτού έχει ως συνέπεια ότι η αρμόδια αρχή κράτους μέλους δεν δύναται, βάσει του ισχύοντος σε αυτό το κράτος μέλος κλειστού συστήματος αδειοδοτήσεως για την προσφορά σχετικών με τυχερά παίγνια υπηρεσιών, να απαγορεύσει σε πρόσωπο που παρέχει υπηρεσίες, στο οποίο έχει χορηγηθεί εντός άλλου κράτους μέλους άδεια παροχής των υπηρεσιών αυτών μέσω διαδικτύου, να προσφέρει τις υπηρεσίες αυτές μέσω διαδικτύου και εντός του πρώτου κράτους μέλους;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

14 Με το πρώτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη, που αποσκοπεί στον περιορισμό της εξαρτήσεως από τα τυχερά παίγνια καθώς και στην καταπολέμηση της απάτης, και η οποία συμβάλλει πράγματι στην επίτευξη των σκοπών αυτών, μπορεί να θεωρηθεί ως περιοριστική των σχετικών με στοιχήματα δραστηριοτήτων κατά συνεπή και συστηματικό τρόπο, μολονότι επιτρέπεται στον/στους κάτοχο/κατόχους άδειας να καθιστά/καθιστούν ελκυστική την από μέρους του/τους προσφορά τυχερών παιγνίων μέσω της εισαγωγής νέων παιγνίων και μέσω διαφημίσεων.

15 Το άρθρο 49 ΕΚ επιτάσσει την κατάργηση κάθε περιορισμού της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, ακόμη και αν αυτός εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους ημεδαπούς παρέχοντες υπηρεσίες όσο και σε αυτούς των άλλων κρατών μελών, οσάκις μπορεί να παρεμποδίσει, να παρενοχλήσει ή να καταστήσει λιγότερο ελκυστικές τις δραστηριότητες του παρέχοντος υπηρεσίες που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, όπου νομίμως παρέχει ανάλογες υπηρεσίες. Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών ισχύει τόσο υπέρ του παρέχοντος τις υπηρεσίες όσο και υπέρ του αποδέκτη των υπηρεσιών (βλ., συναφώς, απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2009, C-42/07, Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, Συλλογή 2009, σ. I-7633, σκέψη 51 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

16 Δεν αμφισβητείται ότι ρύθμιση κράτους μέλους η οποία υποβάλλει την οργάνωση και την προώθηση των τυχερών παιγνίων σε καθεστώς αποκλειστικότητας υπέρ ενός επιχειρηματία, το οποίο απαγορεύει σε κάθε άλλον επιχειρηματία, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρηματιών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, να παρέχει μέσω διαδικτύου τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο εν λόγω καθεστώς εντός του πρώτου κράτους μέλους συνιστά περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, την οποία εγγυάται το άρθρο 49 ΕΚ (αποφάσεις Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, προπαρατεθείσα, σκέψη 52, καθώς και σημερινή απόφαση, C-203/08, Sporting Exchange, Συλλογή 2010, σ. I-4695, σκέψη 24).

17 Πρέπει, εντούτοις, να εξεταστεί κατά πόσον ο επίδικος στην υπόθεση της κύριας δίκης περιορισμός μπορεί να επιτραπεί βάσει των παρεκκλίσεων που προβλέπουν ρητώς τα άρθρα 45 ΕΚ και 46 ΕΚ, που έχουν εν προκειμένω εφαρμογή δυνάμει του άρθρου 55 ΕΚ, ή κατά πόσο δικαιολογείται, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, προπαρατεθείσα, σκέψη 55).

18 Το άρθρο 46, παράγραφος 1, ΕΚ επιτρέπει περιορισμούς δικαιολογούμενους από λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας. Εξάλλου, η νομολογία έχει δεχθεί ορισμένους επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος, όπως είναι η προστασία των καταναλωτών, η πρόληψη της απάτης και της ενθάρρυνσης της εκ μέρους των πολιτών σπατάλης χρημάτων που συνδέεται με τα παίγνια, καθώς και, γενικώς, η αποτροπή της διαταράξεως της κοινωνικής τάξεως (απόφαση Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, προπαρατεθείσα, σκέψη 56).

19 Στο πλαίσιο αυτό, οι ηθικής, θρησκευτικής ή πολιτιστικής φύσεως ιδιαιτερότητες, καθώς και οι ηθικώς και οικονομικώς επιζήμιες, για το άτομο και την κοινωνία, συνέπειες των παιγνίων και των στοιχημάτων είναι δυνατό να δικαιολογήσουν την αναγνώριση υπέρ των εθνικών αρχών επαρκούς διακριτικής ευχέρειας, προκειμένου να καθορίζουν τις απαιτήσεις που συνεπάγεται η προστασία των καταναλωτών και της κοινωνικής τάξεως (προπαρατεθείσες αποφάσεις Gambelli κ.λπ., σκέψη 63, καθώς και Placanica κ.λπ., σκέψη 47).

20 Τα κράτη μέλη είναι, συνεπώς, ελεύθερα να καθορίζουν, σύμφωνα με τη δική τους κλίμακα αξιών, τους σκοπούς της πολιτικής τους στον τομέα των τυχερών παιγνίων και, ενδεχομένως, να προσδιορίζουν με ακρίβεια το επίπεδο της επιδιωκόμενης προστασίας. Εντούτοις, οι περιορισμοί τους οποίους επιβάλλουν πρέπει να πληρούν τις απορρέουσες από τη νομολογία του Δικαστηρίου προϋποθέσεις όσον αφορά την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (βλ., σχετικώς, προπαρατεθείσες αποφάσεις Placanica κ.λπ., σκέψη 48, καθώς και Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, σκέψη 59).

21 Ειδικότερα, οι περιορισμοί που στηρίζονται στους λόγους που προσδιορίζονται στη σκέψη 18 της παρούσας αποφάσεως πρέπει να είναι πρόσφοροι προς διασφάλιση της επιτεύξεως αυτών των σκοπών υπό την έννοια ότι οι περιορισμοί αυτοί πρέπει να συμβάλλουν στον περιορισμό της δραστηριότητας των στοιχημάτων κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση Gambelli κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 67).

22 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, στα εθνικά δικαστήρια απόκειται να εξακριβώνουν αν οι ρυθμίσεις των κρατών μελών ανταποκρίνονται πράγματι στους δυνάμενους να τις δικαιολογήσουν σκοπούς και αν οι περιορισμοί που συνεπάγονται δεν είναι δυσανάλογοι σε σχέση με τους σκοπούς αυτούς (αποφάσεις προπαρατεθείσες Gambelli κ.λπ., σκέψη 75, καθώς και Placanica κ.λπ., σκέψη 58).

23 Εν προκειμένω, από τη διατύπωση του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος που έθεσε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι αυτό εντοπίζει σαφώς τους επιδιωκόμενους από τον Wok σκοπούς, ήτοι την προστασία των καταναλωτών μέσω του περιορισμού της εξαρτήσεως από τα τυχερά παίγνια καθώς και της καταπολεμήσεως της απάτης, και ότι αυτό κρίνει ότι η επίδικη εθνική νομοθεσία ανταποκρίνεται πράγματι στους σκοπούς αυτούς και δεν υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη των σκοπών αυτών μέτρο.

24 Το ως άνω δικαστήριο έχει εντούτοις αμφιβολίες όσον αφορά τον συνεπή και συστηματικό χαρακτήρα της εθνικής νομοθεσίας, στο μέτρο που αυτή επιδιώκει τους σκοπούς που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη σκέψη παρέχοντας ταυτοχρόνως στους οικονομικούς φορείς που είναι κάτοχοι αποκλειστικής άδειας διοργανώσεως τυχερών παιγνίων, μεταξύ των οποίων το De Lotto, τη δυνατότητα να εισάγουν νέα παίγνια και να τα διαφημίζουν, προκειμένου να καταστήσουν την προσφορά τους πιο ελκυστική στην αγορά.

25 Όπως ήδη έκρινε το Δικαστήριο, μια πολιτική ελεγχόμενης επεκτάσεως των τυχερών παιγνίων μπορεί κάλλιστα να συνάδει με τον σκοπό της προσελκύσεως όσων επιδίδονται σε απαγορευόμενες δραστηριότητες παράνομων παιγνίων και στοιχημάτων προς τις δραστηριότητες που ασκούνται κατόπιν αδείας και βάσει των προβλεπόμενων από τον νόμο κανόνων. Προς επίτευξη του σκοπού αυτού, οι επιχειρήσεις που ασκούν δραστηριότητες κατόπιν αδείας πρέπει να προσφέρουν μια αξιόπιστη και, ταυτοχρόνως, ελκυστική εναλλακτική επιλογή σε σχέση με τα παράνομα παίγνια, τούτο δε συνεπάγεται την προσφορά ευρέος φάσματος παιγνίων, την εκτεταμένη προβολή των δραστηριοτήτων τους μέσω της διαφημίσεως και τη χρησιμοποίηση σύγχρονων μεθόδων διανομής (απόφαση Placanica κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 55).

26 Μολονότι αληθεύει ότι οι λόγοι της προπαρατεθείσας αποφάσεως Placanica κ.λπ. αναφέρονται αποκλειστικώς στον σκοπό της προλήψεως της εγκληματικότητας στον τομέα των τυχερών παιγνίων, ενώ, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η ολλανδική νομοθεσία αποσκοπεί επίσης να περιορίσει την εξάρτηση από τα παίγνια, οι δύο αυτοί λόγοι πρέπει εντούτοις να λαμβάνονται υπόψη στο σύνολό τους, καθόσον συνδέονται με την προστασία τόσο των καταναλωτών όσο και με την προστασία της κοινωνικής τάξεως (βλ., συναφώς, απόφαση της 24ης Μαρτίου 1994, C-275/92, Schindler, Συλλογή 1994, σ. I-1039, σκέψη 58, της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-124/97, Läärä, κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-6067, σκέψη 33, καθώς και της 21ης Οκτωβρίου 1999, C-67/98, Zenatti, Συλλογή 1999, σ. I-7289, σκέψη 31).

27 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, δεδομένων των περιστάσεων της διαφοράς της κύριας δίκης της οποίας έχει επιληφθεί, αν η επίμαχη εθνική νομοθεσία, στο μέτρο που παρέχει τη δυνατότητα στους κατόχους αποκλειστικής άδειας να εισάγουν νέα παίγνια και να τα διαφημίζουν, μπορεί να θεωρηθεί ότι εντάσσεται στο πλαίσιο μιας πολιτικής ελεγχόμενης αναπτύξεως του τομέα των τυχερών παιγνίων, σκοπός της οποίας είναι ακριβώς η χειραγώγηση της επιθυμίας για τυχερά παίγνια εντός των νόμιμων πλαισίων.

28 Αν αποδεικνυόταν ότι το Βασίλειο των Κάτω Χωρών ακολουθεί μια πολιτική σημαντικής επεκτάσεως των τυχερών παιγνίων, παροτρύνοντας ή ενθαρρύνοντας υπέρμετρα τους καταναλωτές να μετάσχουν σε αυτά, με κύριο σκοπό τη συγκέντρωση εσόδων και, για τον λόγο αυτόν, η χρηματοδότηση κοινωφελών δράσεων από τα έσοδα που προέρχονται από τα εγκεκριμένα παίγνια δεν συνιστά παρεπόμενη ευεργετική συνέπεια, αλλά την πραγματική αιτία της περιοριστικής πολιτικής που εφαρμόζει το συγκεκριμένο κράτος μέλος, θα έπρεπε κατά συνέπεια να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τέτοιου είδους πολιτική δεν περιορίζει κατά τρόπο συνεπή και

συστηματικό τις δραστηριότητες τυχερών παιγνίων και δεν είναι συνεπώς ικανή να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού που συνίσταται στον περιορισμό της εξαρτήσεως των καταναλωτών από τα παίγνια αυτά.

29 Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται κυρίως να ελέγξει αν οι παράνομες δραστηριότητες παιγνίων αποτελούν πρόβλημα για τις Κάτω Χώρες και αν με την επέκταση των εγκεκριμένων και νομοθετικώς ρυθμιζόμενων δραστηριοτήτων είναι δυνατό να αντιμετωπισθεί ένα τέτοιου είδους πρόβλημα.

30 Ειδικότερα, δεδομένου ότι ο σκοπός προστασίας των καταναλωτών από την εξάρτησή τους από τα παίγνια δεν συμβιβάζεται καταρχήν εύκολα με την πολιτική επεκτάσεως των τυχερών παιγνίων, η οποία χαρακτηρίζεται κυρίως από την εισαγωγή νέων παιγνίων και τη διαφημιστική προβολή αυτών, τέτοιου είδος πολιτική μπορεί να θεωρηθεί συνεπής μόνον αν οι παράνομες δραστηριότητες είναι σημαντικών διαστάσεων και τα ληφθέντα μέτρα αποσκοπούν στη χειραγώγηση της επιθυμίας των καταναλωτών εντός νόμιμων πλαισίων.

31 Το γεγονός ότι η ζήτηση των τυχερών παιγνίων στις Κάτω Χώρες έχει ήδη αισθητά αυξηθεί, ιδίως σε επίπεδο παράνομης προσφοράς, εφόσον αποδειχτεί, όπως επισήμανε το De Lotto κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, πρέπει να ληφθεί υπόψη.

32 Σκοπός της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως είναι όχι μόνο να καταπολεμήσει την απάτη και την εγκληματικότητα στον τομέα των τυχερών παιγνίων, αλλά και να διασφαλίσει την προστασία των καταναλωτών. Συνεπώς, πρέπει να βρεθεί η προσήκουσα ισορροπία μεταξύ της απαιτήσεως για ελεγχόμενη επέκταση των εγκεκριμένων τυχερών παιγνίων, προκειμένου να καταστεί η προσφορά αυτών ελκυστική στο κοινό, αλλά και της ανάγκης να μειωθεί κατά το δυνατό η εξάρτηση των καταναλωτών από τέτοιου είδους παίγνια.

33 Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτής, μπορούν να αποδειχτούν χρήσιμα ορισμένα στοιχεία της δικογραφίας που κατατέθηκε στο Δικαστήριο.

34 Κατά την απόφαση του 2004 περί χορηγήσεως στο De Lotto αποκλειστικής αδείας διοργανώσεως αθλητικών στοιχημάτων, το εν λόγω «ίδρυμα μεριμνά ώστε να προσδοθεί στις δραστηριότητες αναζητήσεως πελατείας και διαφημιστικής προβολής συνεπές και ισορροπημένο περιεχόμενο, και μεριμνά πιο συγκεκριμένα ώστε να καταπολεμηθεί η υπέρμετρη συμμετοχή στα τυχερά παίγνια που διοργανώνονται δυνάμει της παρούσας αποφάσεως».

35 Εξάλλου, με το από 23 Ιουνίου 2004 έγγραφο, ο Ολλανδός Υπουργός Δικαιοσύνης ζήτησε από τους κατόχους αδειών «να περιορίσουν τον αριθμό των διαφημιστικών μηνυμάτων και να δώσουν μορφή και περιεχόμενο στην περιοριστική αυτή πολιτική στον τομέα της διαφημίσεως μέσω της θεσπίσεως ενός κώδικα συμπεριφοράς και διαφημίσεως των επιχειρηματιών στον τομέα των τυχερών παιγνίων, ο οποίος θα εφαρμόζεται στο σύνολο αυτών». Ο κώδικας αυτός τέθηκε σε ισχύ στις Κάτω Χώρες στις 15 Φεβρουαρίου 2006.

36 Τα στοιχεία αυτά είναι ικανά να θεμελιώσουν την ύπαρξη βουλήσεως των εθνικών αρχών να περιορίσουν την εξάπλωση των τυχερών παιγνίων στις Κάτω Χώρες εντός στενών ορίων.

37 Εντούτοις, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει αν από την εξέλιξη της αγοράς των τυχερών παιγνίων στις Κάτω Χώρες προκύπτει ότι πράγματι ελέγχεται η εξάπλωση των τυχερών παιγνίων από τις αρχές του εν λόγω κράτους μέλους, τόσο σε επίπεδο εκτάσεως της διαφημιστικής προσβολής από τους κατόχους αποκλειστικής αδείας όσο και σε επίπεδο εισαγωγής από αυτούς νέων παιγνίων, και, συνεπώς, αν καθίσταται δυνατή η κατά προσήκοντα τρόπο σύγχρονη επίτευξη των επιδιωκόμενων από την εθνική νομοθεσία σκοπών.

38 Βάσει των προεκτεθεισών εκτιμήσεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι εθνική νομοθεσία, όπως η επίμαχη, που αποσκοπεί στον περιορισμό της εξαρτήσεως από τα τυχερά παίγνια καθώς και στην καταπολέμηση της απάτης, και η οποία συμβάλλει πράγματι στην επίτευξη των σκοπών αυτών, μπορεί να θεωρηθεί περιοριστική των σχετικών με στοιχήματα δραστηριοτήτων κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό, μολονότι επιτρέπεται στον/στους κάτοχο/κατόχους άδειας να καθιστά/καθιστούν ελκυστική την από μέρους του/τους προσφορά τυχερών παιχνιδιών μέσω της εισαγωγής νέων παιγνίων και της διαφημιστικής προβολής. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει αν οι παράνομες δραστηριότητες παιγνίων μπορούν να αποτελέσουν πρόβλημα για το συγκεκριμένο κράτος μέλος, το οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί με την επέκταση των εγκεκριμένων και νομοθετικώς ρυθμιζόμενων δραστηριοτήτων και αν η επέκταση αυτή δεν είναι τέτοιας εκτάσεως ώστε να την καθιστά ασύμβατη με τον σκοπό του περιορισμού της εν λόγω εξαρτήσεως.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

39 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν, κατά την εφαρμογή συμβατής με το άρθρο 49 ΕΚ εθνικής ρυθμίσεως για τυχερά παίγνια, ο εθνικός δικαστής οφείλει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση να εξετάσει αν το μέτρο εκτελέσεως που αποσκοπεί να διασφαλίσει ότι θα τηρηθεί η ρύθμιση αυτή μπορεί να διασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου από αυτήν σκοπού και είναι σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας. Το ως άνω δικαστήριο ερωτά, επίσης, αν πρέπει να δοθεί διαφορετική απάντηση στο ερώτημα σε περίπτωση που το μέτρο που πρέπει να ληφθεί δεν ζητείται από εθνικές αρχές αλλά από ιδιώτη στο πλαίσιο πολιτικής δίκης.

40 Όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 22 της παρούσας αποφάσεως, στα εθνικά δικαστήρια απόκειται να ελέγξουν αν οι ρυθμίσεις των κρατών μελών που περιορίζουν θεμελιώδη ελευθερία που κατοχυρώνει η Συνθήκη μπορούν να διασφαλίσουν την επίτευξη των σκοπών γενικού συμφέροντος που μπορούν πράγματι να τους δικαιολογήσουν και αν οι περιορισμοί που συνεπάγεται δεν είναι δυσανάλογοι σε σχέση με τους σκοπούς αυτούς.

41 Η διατύπωση του δεύτερου ερωτήματος βασίζεται στην παραδοχή ότι η ολλανδική νομοθεσία στον τομέα των τυχερών παιγνίων είναι συμβατή με το άρθρο 49 ΕΚ.

42 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο περιορισμός της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών που κατοχυρώνει το άρθρο 49 ΕΚ θεμελιώνεται ευθέως στις διατάξεις του Wok, δεδομένου ότι αυτός υποβάλλει την οργάνωση και προώθηση των τυχερών παιγνίων σε καθεστώς αποκλειστικότητας υπέρ ενός μόνον επιχειρηματία και απαγορεύει σε κάθε άλλο επιχειρηματία, συμπεριλαμβανομένων αυτών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, να προσφέρει μέσω διαδικτύου στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο εν λόγω καθεστώς.

43 Μέτρο εκτελέσεως της επίμαχης εθνικής ρυθμίσεως, όπως η υποχρέωση που επέβαλε το δικαστήριο των ασφαλιστικών μέτρων στις εταιρίες Ladbrokes να αποκλείσουν την πρόσβαση των κατοίκων των Κάτω Χωρών στον ιστότοπό τους στο διαδίκτυο και να καταργήσουν τη δυνατότητα αυτών να συμμετάσχουν σε στοιχήματα από τηλεφώνου, είναι στοιχείο αναγκαίο της προστασίας που το συγκεκριμένο κράτος μέλος επιδιώκει να διασφαλίσει στο έδαφός του στον τομέα των τυχερών παιγνίων και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πρόσθετος περιορισμός σε σχέση με τον περιορισμό που προκύπτει ευθέως από τις διατάξεις του Wok.

44 Ειδικότερα, το εν λόγω εκτελεστικό μέτρο περιορίζεται στη διαφύλαξη της πρακτικής αποτελεσματικότητας της ολλανδικής ρυθμίσεως στον τομέα των τυχερών παιγνίων. Αν δεν υπήρχε τέτοιου είδους μέτρο, η απαγόρευση που προβλέπει ο Wok δεν θα είχε καμία αποτελεσματικότητα, δεδομένου ότι επιχειρηματίες που δεν κατέχουν άδεια από τις εθνικές αρχές θα ήταν σε θέση να προσφέρουν τυχερά παίγνια στην ολλανδική αγορά.

45 Εφόσον το εκτελεστικό μέτρο που επέβαλε το εθνικό δικαστήριο δεν συνεπάγεται καθαυτό πρόσθετους περιορισμούς στην αγορά, ο έλεγχος της συμβατότητάς του με το δίκαιο της Ένωσης συνδέεται στενά με τον περιορισμό που επέβαλε το εθνικό δικαστήριο όσον αφορά τη συμβατότητα του Wok με το άρθρο 49 ΕΚ.

46 Υπ' αυτές τις συνθήκες, αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς των εταιριών Ladbrokes, δεν είναι πλέον αναγκαίο να εξεταστεί αν το εκτελεστικό μέτρο δικαιολογείται πράγματι από επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος, αν είναι ενδεδειγμένο για την επίτευξη των σκοπών του περιορισμού της εξαρτήσεως από τα παίγνια και της καταπολεμήσεως της απάτης ούτε αν αυτό βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη των σκοπών αυτών μέτρου.

47 Εξάλλου, η περίσταση κατά την οποία το συγκεκριμένο εκτελεστικό μέτρο ελήφθη μετά από επέμβαση των δημόσιων αρχών για τη διασφάλιση της τηρήσεως της εθνικής ρυθμίσεως ή την ικανοποίηση αιτήματος ιδιώτη στο πλαίσιο πολιτικής δίκης, προκειμένου να προστατέψει τα δικαιώματα που αντλεί από την εν λόγω εθνική ρύθμιση, δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

48 Ειδικότερα, αντικείμενο της ένδικης διαφοράς είναι η εφαρμογή του άρθρου 49 ΕΚ, οι διατάξεις του οποίου παρέχουν στους ιδιώτες δικαιώματα τα οποία μπορούν αυτοί να προβάλλουν ενώπιον των δικαστηρίων και τα οποία τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να διασφαλίζουν (βλ. αποφάσεις της 3ης Δεκεμβρίου 1974, 33/74, Van Binsbergen, Συλλογή τόμος 1974, σ. 513, σκέψη 26, και της 11ης Ιανουαρίου 2007, C-208/05, ITC, Συλλογή 2007, σ. I-181, σκέψη 67).

49 Στα εθνικά δικαστήρια απόκειται, ανεξαρτήτως της διαδικαστικής οδού βάσει της οποίας έχουν επιληφθεί, να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί η άσκηση, εντός κράτους μέλους και σε καταστάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, του δικαιώματος στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών από τους επιχειρηματίες.

50 Από τις προεκτεθείσες παρατηρήσεις προκύπτει ότι στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι για τη συμβατή με το άρθρο 49 ΕΚ η εφαρμογή ρυθμίσεως κράτους μέλους σχετικής με τυχερά παίγνια, ο εθνικός δικαστής δεν υποχρεούται να ελέγχει σε κάθε διαφορά της οποίας επιλαμβάνεται, αν το εκτελεστικό μέτρο που

αποσκοπεί να διασφαλίσει την τήρηση αυτής μπορεί να εξασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου από αυτήν σκοπού και αν είναι σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας, υπό την προϋπόθεση ότι το μέτρο αυτό αποτελεί αναγκαίο στοιχείο για τη διασφάλιση της πρακτικής αποτελεσματικότητας της εν λόγω ρυθμίσεως και δεν επιβάλλει πρόσθετους περιορισμούς σε σχέση με αυτούς που απορρέουν από την ίδια ρύθμιση. Η περίσταση κατά την οποία το εκτελεστικό μέτρο ελήφθη μετά από επέμβαση των δημόσιων αρχών για τη διασφάλιση της τηρήσεως της εθνικής ρυθμίσεως ή την ικανοποίηση αιτήματος ιδιώτη στο πλαίσιο πολιτικής δίκης με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων που αυτός αντλεί από την εν λόγω εθνική ρύθμιση δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον εθνικού δικαστηρίου.

Επί του τρίτου ερωτήματος

51 Με το τρίτο του ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 49 ΕΚ έχει την έννοια ότι αντίκειται σε αυτό εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, που υποβάλλει την οργάνωση και την προώθηση των τυχερών παιγνίων σε καθεστώς αποκλειστικότητας υπέρ ενός μόνον επιχειρηματία και απαγορεύει σε κάθε άλλο επιχειρηματία, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρηματιών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, να προσφέρει μέσω διαδικτύου τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο εν λόγω καθεστώς και εντός του πρώτου κράτους μέλους.

52 Το ερώτημα αυτό εντάσσεται στο ίδιο νομικό πλαίσιο με το πρώτο ερώτημα που τέθηκε στην υπόθεση που έδωσε αφορμή για την έκδοση της πρόσφατης αποφάσεως Sporting Exchange, προπαρατεθείσα, και είναι πανομοιότυπο με αυτό.

53 Οι εταιρίες Ladbrokes ισχυρίζονται ότι κατέχουν άδεια που τους χορήγησαν οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, η οποία τους παρέχει τη δυνατότητα να προτείνουν αθλητικά στοιχήματα και άλλα τυχερά παίγνια μέσω διαδικτύου καθώς και από τηλεφώνου και υπόκεινται στο εν λόγω κράτος μέλος σε πολύ αυστηρή νομοθεσία για την πρόληψη της απάτης και της εξαρτήσεως από τα τυχερά παίγνια. Ισχυρίζονται μεταξύ άλλων ότι, όταν κράτος μέλος επιβάλλει περιορισμούς σχετικά με την οργάνωση αυτών, πρέπει να λαμβάνει υπόψη ότι το δημόσιο συμφέρον που δικαιολογεί τον ως άνω περιορισμό προστατεύεται ήδη από τους κανόνες που έχει θέσει το κράτος μέλος εντός του οποίου διαθέτει άδεια εκμεταλλεύσεως τέτοιου είδους παιγνίων ο παρέχων τις υπηρεσίες. Οι έλεγχοι και οι εγγυήσεις δεν πρέπει να εφαρμόζονται δύο φορές.

54 Συναφώς, παρατηρείται ότι ο τομέας των τυχερών παιγνίων που προσφέρονται μέσω του διαδικτύου δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο εναρμονίσεως εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα κράτη μέλη έχουν, συνεπώς, το δικαίωμα να θεωρήσουν ότι το γεγονός απλώς και μόνον ότι ένας επιχειρηματικός φορέας, όπως οι εταιρίες Ladbrokes, προτείνει νομίμως υπηρεσίες, εμπίπτουσες στον τομέα αυτόν, μέσω του διαδικτύου εντός άλλου κράτους μέλους, όπου είναι εγκατεστημένος και όπου, καταρχήν, ήδη πληροί τις νόμιμες προϋποθέσεις και υπόκειται σε ελέγχους εκ μέρους των αρμόδιων αρχών του δεύτερου αυτού κράτους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως επαρκής εγγύηση προστασίας των καταναλωτών του πρώτου κράτους έναντι των κινδύνων διάπραξης απατών και εγκλημάτων, λαμβανομένων υπόψη των δυσκολιών που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν, σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι αρχές του κράτους μέλους εγκατάστασης προς αξιολόγηση των επαγγελματικών προσόντων και της επαγγελματικής εντιμότητας των επιχειρηματικών φορέων (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, προπαρατεθείσα, σκέψη 69).

55 Επιπλέον, λόγω της έλλειψης άμεσης επαφής μεταξύ του καταναλωτή και του επιχειρηματικού φορέα, τα προσβάσιμα μέσω διαδικτύου τυχερά παίγνια ενέχουν κινδύνους διαφορετικής φύσεως και σημαντικότερους σε σχέση προς τις παραδοσιακές αγορές των παιγνίων αυτών όσον αφορά τυχόν απάτες εκ μέρους των επιχειρηματικών φορέων σε βάρος των καταναλωτών (βλ. απόφαση Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, προπαρατεθείσα, σκέψη 70).

56 Το γεγονός ότι επιχειρηματικός φορέας που προτείνει τυχερά παίγνια μέσω διαδικτύου δεν εφαρμόζει ευθεία πολιτική πωλήσεων εντός του εν λόγω κράτους μέλους, ιδίως λόγω της περιστάσεως ότι δεν προβαίνει σε διαφημίσεις στο εν λόγω κράτος μέλος, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αναιρεί τις εκτιμήσεις των δύο προηγούμενων σκέψεων. Αυτές στηρίζονται απλώς και μόνο στα αποτελέσματα της προσβασιμότητας μέσω διαδικτύου και όχι στις τυχόν αποκλίνουσες συνέπειες της ενεργητικής ή παθητικής προσφοράς υπηρεσιών του συγκεκριμένου επιχειρηματικού φορέα.

57 Επομένως, ο επίδικος στην υπόθεση της κύριας δίκης περιορισμός μπορεί, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαιτεροτήτων της προσφοράς τυχερών παιγνίων μέσω διαδικτύου, να θεωρηθεί ως δικαιολογούμενος από τον σκοπό της καταπολεμήσεως της απάτης και της εγκληματικότητας (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση Liga Portuguesa de Futebol Profissional και Bwin International, προπαρατεθείσα, σκέψη 72).

58 Πρέπει επομένως στο τρίτο ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 49 ΕΚ έχει την έννοια ότι δεν αντίκειται σε αυτό εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, που υποβάλλει την οργάνωση και την προώθηση των τυχερών παιγνίων σε καθεστώς χορηγήσεως αποκλειστικής αδείας σε ένα μόνον επιχειρηματία και απαγορεύει σε κάθε άλλο επιχειρηματία, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρηματιών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, να προσφέρει μέσω διαδικτύου τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο εν λόγω καθεστώς και εντός του πρώτου κράτους μέλους.

Επί των δικαστικών εξόδων

59 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, που αποσκοπεί στον περιορισμό της εξαρτήσεως από τα τυχερά παίγνια καθώς και στην καταπολέμηση της απάτης, και η οποία συμβάλλει πράγματι στην επίτευξη των σκοπών αυτών, μπορεί να θεωρηθεί περιοριστική των σχετικών με στοιχήματα δραστηριοτήτων κατά τρόπο συνεπή και συστηματικό, μολονότι επιτρέπεται στον/στους κάτοχο/κατόχους άδειας να καθιστά/καθιστούν ελκυστική την από μέρους του/τους προσφορά τυχερών παιγνίων μέσω της εισαγωγής νέων παιγνίων και μέσω διαφημίσεων. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να ελέγξει, αφενός, αν οι παράνομες δραστηριότητες παιγνίων μπορούν να αποτελέσουν πρόβλημα για το συγκεκριμένο κράτος μέλος, το οποίο μπορεί να αντιμετωπιστεί με την επέκταση των εγκεκριμένων και νομοθετικώς πλαισιωμένων δραστηριοτήτων, και, αφετέρου, αν η επέκταση αυτή δεν είναι τέτοιας εκτάσεως, ώστε να την καθιστά ασύμβατη με τον σκοπό του περιορισμού της εν λόγω εξαρτήσεως.**

2) **Προκειμένου να είναι συμβατή με το άρθρο 49 ΕΚ η εφαρμογή ρυθμίσεως κράτους μέλους περί τυχερών παιγνίων, ο εθνικός δικαστής δεν υποχρεούται να ελέγχει, σε κάθε περίπτωση, αν το εκτελεστικό μέτρο που αποσκοπεί να διασφαλίσει την τήρηση της ρυθμίσεως αυτής μπορεί να εξασφαλίσει την επίτευξη του επιδιωκόμενου από αυτήν σκοπού και αν είναι σύμφωνο με την αρχή της αναλογικότητας. Η περίσταση κατά την οποία το εκτελεστικό μέτρο ελήφθη μετά από επέμβαση των δημόσιων αρχών για τη διασφάλιση της τηρήσεως της εθνικής ρυθμίσεως ή την ικανοποίηση αιτήματος ιδιώτη στο πλαίσιο πολιτικής δίκης με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων που αυτός αντλεί από την εν λόγω εθνική ρύθμιση δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.**

3) Το άρθρο 49 ΕΚ έχει την έννοια ότι δεν αντίκειται σε αυτό εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, που υποβάλλει την οργάνωση και την προώθηση των τυχερών παιγνίων σε καθεστώς χορηγήσεως αποκλειστικής αδείας σε ένα μόνον επιχειρηματία και απαγορεύει σε κάθε άλλο επιχειρηματία, συμπεριλαμβανομένων των επιχειρηματιών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος, να προσφέρει μέσω διαδικτύου τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο εν λόγω καθεστώς και εντός του πρώτου κράτους μέλους.

(υπογραφές)